

Ruční výroba českého skla se v závěru roku 2023 objevila na seznamu nehmotného kulturního dědictví UNESCO. A právě na území destinační společnosti Koruna Vysočiny, kde se sklo vyrábělo už od 16. století, jsou místa, kde ještě dnes můžete sledovat zručné skláře při práci. Vydejte se na výlet malebnou vysočinskou krajinou po stopách zaniklých skláren, sklářských osad i osudů jejich obyvatel.

1) Nová Huť

Novou Huť založil okolo roku 1797 František Ignác Hefenbrädl. Hlavním impulsem bylo rozšíření výroby tabulového skla, protože dosavadní kapacity Mariánské hutě u nedalekého Herálce nestačily. Za novým životem i práci do místa přišly rodiny nejen z okolí, ale především ze Šumavy, a to i z bavorské strany. Byli to taviči, tabuláři, stupaři i truhláři. Huť zanikla v roce 1835 z na první pohled banálních důvodů – přišla totiž o dodávku dříví. Dodnes se dochovala nevelká osada uprostřed lesů, která mívala dvanáct čísel popisných. Některá z dnešních stavení pocházejí z doby sklářů a plnila řemeslnou funkci. Dochoval se také někdejší dům skelmistra, který sloužil i jako hospoda. Upomínkou nešťastné smrti jednoho z místních sklářů, Petra Aschenbrennera, je pomník na západním úpatí Kamenného vrchu.

2) Cikháj

Skláři do těchto míst přišli v 17. a 18. století a založili typickou pasekářskou kolonii se samotami uprostřed nevelkých zemědělských pozemků. V Cikháji se vyrábělo sklo do oken a nábytku, lampy nebo nápojové a broušené sklo. Není vyloučené, že se v místě vyrábělo také vodní sklo, které bylo přísadou do dlaždic dnešní památky UNESCO, poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Žďáře nad Sázavou. Zmínky o sklářství v Cikháji končí v kronikách v roce 1784. Časy sklářů pamatují někdejší správcovská budova panského dvora za kaplí sv. Anny i několik chalup, ve kterých kdysi žily sklářské rodiny Šírů, Jagerů nebo Pešlů, a také boží muka z roku 1713.

3) Mariánská huť u Herálce

Mariánská huť je úzce spojena s Novou Hutí. Sklářské řemeslo je tam doloženo už začátkem 17. století a provoz trval až do roku 1920, kdy byl ukončen kvůli nedostatku dřeva a absenci sklářů, kteří museli narukovat do války. Pod vedením nejslavnější sklářské rodiny Friedrichů pracoval v hutí mistr, dva tovaryši, popelář a šaliř (brusič), dále nádeníci, donašeči a další. V 19. století se tam vyrábělo až čtyři tisíce kusů tabulového skla ročně a spolu s výrobky z Nové Hutě se vyváželo do celé monarchie i do Ameriky. Pochází odsud i pestrobarevné nápojové sklo nebo zrcadla. V hutí pracovalo až pět desítek zaměstnanců a několik budov z dob slávy Mariánské hutě, která byla nejdříve fungujícím provozem na Vysočině, se dochovalo do dnešních dní.

4) Stará huť u Vortové

Sklářská výroba probíhala ve Vortové od 17. století do 50. let 18. století. Lokalita byla majetkem královéhradeckých biskupů. Dlouhá léta tam působila rodina Seewaldů. Po zániku hutě na jejím místě vznikla nejdříve myslivna a později i lovecký zámeček. Za jeho návrhem stál architekt Josef Fanta, jehož jméno je známé především ve spojení s původní budovou Hlavního nádraží v Praze. Mezi místními obyvateli se dodnes vypráví, že v zámečku měla pobývat i operní pěvkyně Ema Destinnová.

5) Kocanda

Sklárna v Kocandě fungovala podle historických zápisů mezi lety 1747 a 1773. Založil ji žďárský klášter po lesní kalamitě v roce 1740. Název Kocanda pochází z označení hospody na samotě nebo místa, kde se lidé bavili. V nevelké osadě žilo kolem dvou desítek lidí. Éru sklářů snad připomíná dřevěná zvonička, která stojí na malé návsi, vlevo od hlavní silnice, kde kdysi býval panský dvůr. Sklárna se nacházela v části zvané Na Place, přes kterou vedla cesta od stupničku na drčení písku na břehu řeky Svratky a Mariánské hutě u Herálce.

6) Kolářka

Sklárna v Kolářce byla v provozu od roku 1750 přibližně do roku 1762 a vznikla v návaznosti na lesní kalamitu, kdy bylo třeba spotřebovat velké množství dřeva. Vyrábělo se tak podle dobových názvů „čistě jemné křídové sklo“. A pochází odsud i sklo imitující kvalitnější benátské výrobky. Název německé osady je odvozen od označení louky, která byla v užívání koláře, respektive člověka jménem Kolář. Malá osada udržovala úzké styky s Brušovcem, Herálcem a Vortovou. Zašlé časy sklářů připomíná skupina domů s loukou mezi lesy.

7) Brušovec

Dnes již zaniklá osada Brušovec se nacházela na území obce Křižánky. Sklárnu v 18. století postavil i provozoval Jan Tlustoš. Skláři tam vyráběli křídové sklo a okrajové i lesní sklo. Brušovec byl německou osadou s hospodou a tamní lidé udržovali styky s Herálcem, Vortovou a Kolářkou, přičemž v Brušovci si stavěli obydlí i dělníci z hutě v Kolářce. Poslední zmínka o sklárně je z roku 1757, poté bylo místo opuštěno a zpusťlo. Po lokalitě dnes zbyla hráz zaniklého rybníčku v lese, vpravo od rozcestníku Na Brušovci, kde se kříží několik turistických tras. Zajímavostí je, že historicky existují nedaleko od sebe tři Brušovce, a to hájenka Brušovec u Herálce, zmíněná zaniklá sklárna u rozcestníku a zaniklý hamr v Moravské Cikánce.

8) Křižánky

Sklářskou historii Křižánek možná ještě čekají velké objevy, sklářství je tam zatím doložené na základě nálezů okolo domů, jako jsou střepy nebo struska. Zdejší huť založil v roce 1642 Jan Friedrich. Jeho dílem je vykloučená krajina mezi rybníkem Kyšperkem a Moravskou Cikánkou. Náležel mu také dnes zaniklý velký statek, který stával nedaleko památného stromu a naproti hospodě Panský dům, kde se už za Friedricha mohlo čepovat pivo.

9) České Milovy

Sklémistrovský dům, kde v 19. století sídlil ředitel sklárny, je centrem někdejší sklářské osady v Českých Milovech. Od roku 2023 se v nemovitosti citlivě upravené do své původní podoby nachází galerie s unikátní sbírkou třinácti stovek exponátů českého skla od 17. století. Zajímavé informace nabízí i naučná stezka mapující sklářskou osadu a život v ní. Do dnešních dnů se z ní dochovaly některé budovy, většinou přestavěné na rekreační objekty, a několik dalších pozůstatků kdysi vyhlášené hutě, kterou v roce 1835 založili proslulí bratři Conrathové z Kamenického Šenova a byla v provozu do roku 1892.

10) Březiny

Sklářství v Březinách se pojí s rodem Kinských z Vchynic a Tetova začátkem 18. století. V březinské hutě vznikaly kupříkladu i osmiboké obřadní nádoby na svčenu vodu, jimž se říkalo prysky, které se časem začaly využívat také na destiláty. Nejčastějším výrobkem ale bylo čiré sklo zdobené rytím, pískováním nebo malováním, někdy doplněné o zelené lesní sklo. Někdejší zručené skláře z Březin dodnes připomíná lokalita zvaná U domu s pozůstatky budov z 18. století.

11) Vříšť

Vříšťská sklárna je jedna z nejstarších, fungovala už před rokem 1550. Vyrábělo se tu lesní i čiré sklo pro běžné obyvatele i honoraci. Největší rozmach zažila sklárna za rodiny Friedrichů, zmiňovali se o ní i slavní spisovatelé jako například Balbín. Těto sklárně vděčí za svůj vznik vesnice Kuklík a Vříšť. Sklářská huť byla uzavřena v roce 1650, ale i po jejím zániku v okolí pracovali takzvaní šelíři (brusiči) a malíři skla. Z doby sklářů se dochovala levá část penzionu Panský dům s lochem (podzemím). V domě na protější straně silnice se údajně narodil „Honza z Bříšťt“, známý silák z místních pověstí.

Většina původních skláren na Horácku už sice zanikla, pořád jsou ale místa, kde si můžete toto krásné staré řemeslo doslova osahat a podívat se pod ruce zkušených mistrů sklářů.

12) Škrdlovice

Historie vyhlášeného škrdlovického hutního tvarovaného skla vyváženého do celého světa začala založením sklářské hutě Emanuelem Beránkem, který do Škrdlovic přišel po záboru českého pohraničí z Polevska u Nového Boru. Provoz sklárna Beránek zahájila v listopadu 1941 a fungovala do konce srpna roku 2008. Na Beránkovu sklárnu v roce 2015 navázala malá sklářská huť při škrdlovické restauraci a hotelu U Hrocha, která se zaměřuje na takzvanou glass turistiku a „skláři“ se v ní v letní sezoně i při některých dalších příležitostech. Stát se na chvíli pomocníkem mistra skláře a něco si pod jeho dohledem vlastnoručně vyrobit je mezi návštěvníky malé sklárny s jednou výhni stále oblíbenější, stačí se předem objednat.

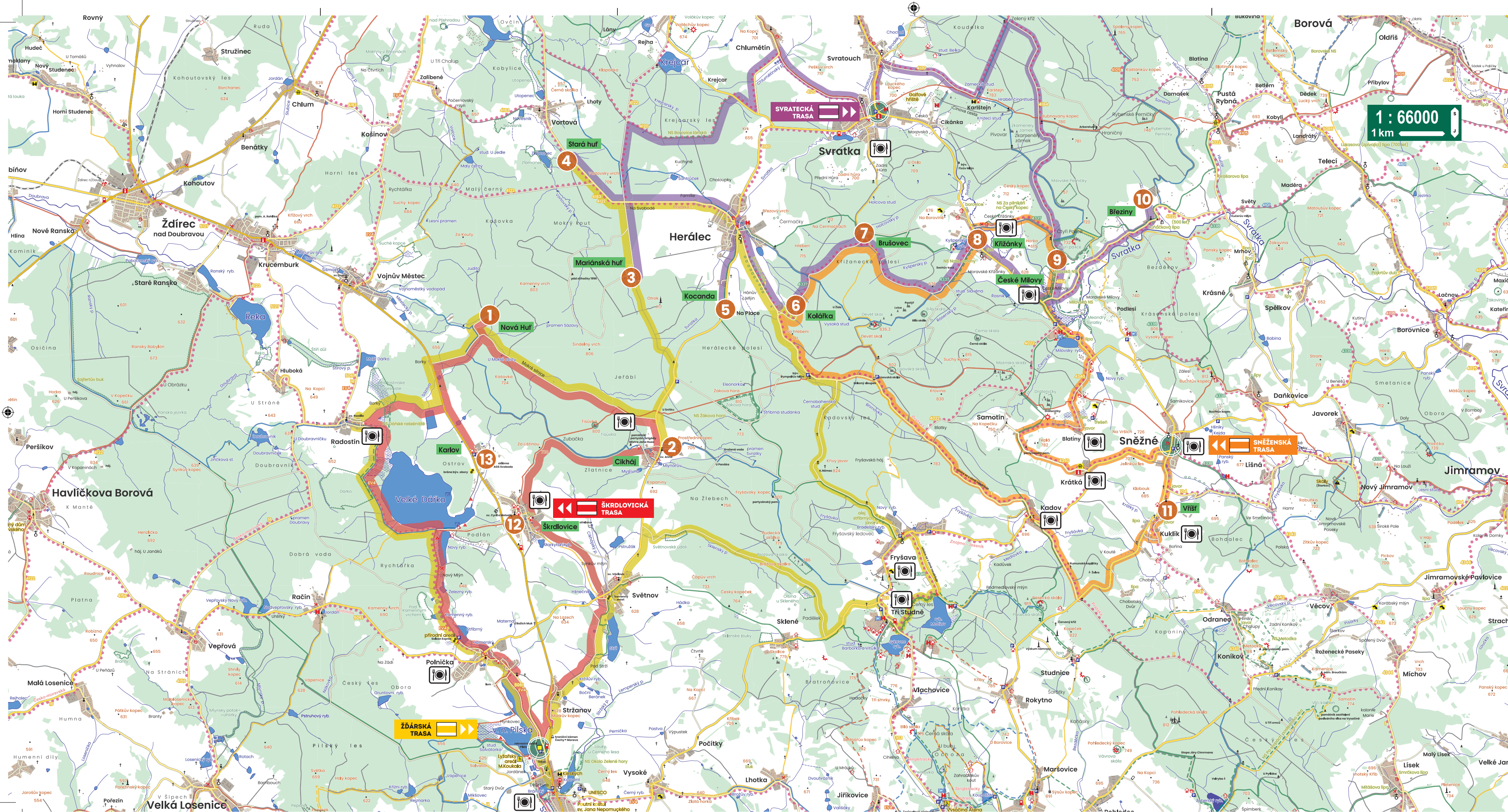
13) Karlov

Stále fungující huť nazvanou Sklárna Svoboda Karlov založil v roce 1990 významný český sklářský výtvarník a pedagog Jaroslav Svoboda, který předtím dlouhá léta působil rovněž ve sklárně Beránek ve Škrdlovicích. V roce 2019 pak provoz sklárny v Karlově převzal jeho zkušený spolupracovník, jímž je sklářský mistr Lukáš Verner. V tomto podniku jsou návštěvníci vítáni – nabízí se jim možnost exkurzí přímo do provozu, kde se vyrábí různobarevné ručně tvarované hutní sklo, takže lidé mohou sledovat zručné skláře či brusiče při práci.

Po stopách dávných sklářů

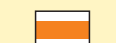

SNĚŽENSKÁ TRASA 42 km
 Trasa: <https://tinyurl.com/snezenska>

tip Na této trase se projedete kolem mnoha skalních vrcholů. Pokud máte rádi výhledy, zastavte se u Devíti skal, na Malinské skále, Dráteničkách nebo na Čtyřech palicích.

☞ Sněžné, Kuklík, Kadov, Křížánky, Milovy, Blatiny

SVRATEČKÁ TRASA 53 km
 Trasa: <https://tinyurl.com/svratecka>

tip Po cestě se můžete zastavit ve Skelmistrovském domě, ale i na Milovské naučné stezce, která vám přiblíží zdejší sklářskou historii. V Křížánkách vás pak okouzlí tamní roubenky.

☞ Kadov, Sněžné, Milovy, Křížánky, Svratka

ŽDÁRSKÁ TRASA 65 km
 Trasa: <https://tinyurl.com/zdarska>

tip Vydáte se ze Žďaru nad Sázavou objevit v lese mezi Novou a Mariánskou hutí pramen Sázavy. Nedaleko Cikháje uvidíte prales na Žakově hoře, jedno z nejstarších chráněných území.

☞ Žďar n. S., Radošín, Cikháj, Fryšava, Tři Studně

ŠKRDLOVICKÁ TRASA 35 km
 Trasa: <https://tinyurl.com/skrdlovicka>

tip Po cestě poznáte Pilskou nádrž s rekreačním areálem, trasa vás zavede i k největšímu rybníku Vysočiny, Velkému Dářku. Naučná stezka směřující přes rašelinisté vám představí vzácnou flóru a faunu.

☞ Žďar n. S., Polníčka, Radošín, Cikháj, Škrdlovice

- PŮJČOVNÝ KOL**
- **Resort Sněžné Amanita**
Sněžné 140 | www.resort-snezne.cz
 - **Půjčovna Žďar**
Vojnův Městec 293 | www.pujcovnazdar.cz
 - **ČD Bike**
Chelčického 229, Žďar nad Sázavou | www.cd.cz/cdbike
 - **ČD Bike**
Nádražní 202, Nové Město na Moravě
www.cd.cz/cdbike
 - **Red Pine Apartments**
Vlachovice 34 | www.redpine.cz
 - **Highland sport**
Palachova 2285/39, Žďar nad Sázavou
www.highland-sport.cz
 - **Půjčovna Pilák**
Tálský mlýn, Žďar nad Sázavou | www.pilak.cz
 - **Půjčovna kol Sykovec**
Autokemp Sykovec, Vlachovice | www.kolasykovec.cz
 - **Testcentrum Vysočina Arena**
Vlachovická 1200, Nové Město na Moravě
www.vysocina.bike/test-centrum
 - **TIC Žďar nad Sázavou**
Žďar nad Sázavou, náměstí Republiky 294/24
www.zdarns.cz